# ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 14ης Νοεμβρίου 2002 *

Στην υπόθεση C-251/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Tribunal Tributário de Primeira Instância de Lisboa (Πορτογαλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

**Ilumitrónica — Iluminação e Electrónica L$^{da}$**

και

**Chefe da Divisão de Procedimentos Aduaneiros e Fiscais/Direcção das Alfândegas de Lisboa,**

παρισταμένου του:

**Ministério Público,**

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 2913/92 του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 1992, περί θεσπίσεως κοινοτικού τελωνειακού κώδικα (ΕΕ L 302, σ. 1), και ως προς το κύρος μιας αποφάσεως της Επιτροπής,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Wathelet, πρόεδρο τμήματος, C. W. A. Timmermans, A. La Pergola, P. Jann (εισηγητή) και S. von Bahr, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Mischo

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Fernandes,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues και τη C. Vasak,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. A. Fierstra,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους A. Caeiros και R. Tricot,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Ilumitrónica — Iluminação e Electrónica L[da], εκπροσωπούμενης από τον J. Teixeira Alves, advogado, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τους A. Caeiros και R. Tricot, κατά τη συνεδρίαση της 8ης Νοεμβρίου 2001,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 24ης Ιανουαρίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Με διάταξη της 13ης Μαρτίου 2000, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Ιουνίου 2000, το Tribunal Tributário de Primeira Instância de Lisboa υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, πέντε προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 2913/92 του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 1992, περί θεσπίσεως κοινοτικού τελωνειακού κώδικα (ΕΕ L 302, σ. 1, στο εξής: ΚΤΚ), και ως προς το κύρος μιας αποφάσεως της Επιτροπής.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Ilumitrónica — Iluminaçao e Electrónica L$^{da}$ (στο εξής: Ilumitrónica), εταιρίας πορτογαλικού δικαίου, και του Chefe da Divisão de Procedimentos Aduaneiros e Fiscais/ Direcção das Alfândegas de Lisboa, με αντικείμενο την εκ των υστέρων είσπραξη τελωνειακών δασμών σχετικά με την εισαγωγή, το 1992, παρτίδας τηλεοράσεων προελεύσεως Τουρκίας.

## Το νομικό πλαίσιο

*Η Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας και το πρόσθετο πρωτόκολλο*

3 Η παρούσα υπόθεση εντάσσεται στο πλαίσιο της Συμφωνίας Συνδέσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με την Τουρκία (στο εξής: Συμφωνία Συνδέσεως), η οποία υπεγράφη στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 στην Άγκυρα, αφενός, από τη Δημοκρατία της Τουρκίας και, αφετέρου, από τα κράτη μέλη της ΕΟΚ και την Κοινότητα (στο εξής: συμβαλλόμενα μέρη). Η Συμφωνία Συνδέσεως εγκρίθηκε εξ ονόματος της Κοινότητας με την απόφαση 64/732/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 23ης Δεκεμβρίου 1963 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/001, σ. 48), και τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1964.

4 Η Συμφωνία Συνδέσεως έχει ως αντικείμενο, κατά το άρθρο της 2, την προαγωγή της συνεχούς και ισόρροπης ενισχύσεως των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων των συμβαλλομένων μερών. Προβλέπει μια προπαρασκευαστική, μια μεταβατική και μια οριστική φάση.

5 Κατά το άρθρο 7 της Συμφωνίας Συνδέσεως, τα συμβαλλόμενα μέρη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα γενικά ή ειδικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συμφωνία αυτή και απέχουν από κάθε μέτρο που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της εν λόγω Συμφωνίας.

6 Τα άρθρα 22 και 23 της Συμφωνίας Συνδέσεως προβλέπουν τη σύσταση συμβουλίου συνδέσεως, το οποίο αποτελείται, αφενός, από μέλη των κυβερνήσεων των κρατών μελών, του Συμβουλίου και της Επιτροπής και, αφετέρου, από μέλη της Τουρκικής Κυβερνήσεως και το οποίο, για την επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας, έχει την εξουσία να λαμβάνει με ομοφωνία αποφάσεις.

7 Κατά το άρθρο 25, παράγραφος 1, της Συμφωνίας Συνδέσεως:

«Κάθε συμβαλλόμενο μέρος δύναται να προσφεύγει στο συμβούλιο συνδέσεως για οποιαδήποτε διαφορά που αφορά την εφαρμογή ή την ερμηνεία της Συμφωνίας και ενδιαφέρει την Κοινότητα, ένα κράτος μέλος της Κοινότητος ή την Τουρκία».

8 Για να καθοριστούν οι όροι, ο τρόπος και ο ρυθμός εφαρμογής της μεταβατικής φάσεως που προβλέπεται από τη Συμφωνία Συνδέσεως, τα συμβαλλόμενα μέρη υπέγραψαν, στις 23 Νοεμβρίου 1970, στις Βρυξέλλες, ένα πρόσθετο πρωτόκολλο, το οποίο προσαρτάται στην εν λόγω Συμφωνία και εγκρίθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2760/72 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1972 (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/002, σ. 149). Οι διατάξεις του πρωτοκόλλου αυτού ήσαν εφαρμοστέες μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1995, ημερομηνία κατά την οποία άρχισε η οριστική φάση που προβλέπεται από τη Συμφωνία Συνδέσεως, σύμφωνα με την απόφαση 1/95 του συμβουλίου συνδέσεως ΕΚ-Τουρκίας, της 22ας Δεκεμβρίου 1995, για την εφαρμογή της οριστικής φάσεως της τελωνειακής ενώσεως (ΕΕ 1996, L 35, σ. 1).

9 Βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του προσθέτου πρωτοκόλλου, οι διατάξεις του πρωτοκόλλου αυτού που αφορούν την κατάργηση των τελωνειακών δασμών και των ποσοτικών περιορισμών (στο εξής: προτιμησιακό καθεστώς) εφαρμόζονται «επίσης επί των παραγομένων στην Κοινότητα ή την Τουρκία εμπορευμάτων για την παραγωγή των οποίων έχουν χρησιμοποιηθεί προϊόντα προελεύσεως τρίτων χωρών τα οποία δεν ευρίσκονται σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Κοινότητα ή στη Τουρκία». Ωστόσο, η ίδια διάταξη ορίζει ότι η υπαγωγή των εν λόγω εμπορευμάτων στο προτιμησιακό καθεστώς εξαρτάται από την είσπραξη, στο κράτος εξαγωγής, εξισωτικής εισφοράς.

10 Με την απόφαση 2/72 της 29ης Δεκεμβρίου 1972, το συμβούλιο συνδέσεως καθόρισε στο 100 % το ποσοστό των δασμών του Κοινού Δασμολογίου που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό της εξισωτικής εισφοράς για τα εμπορεύματα που παράγονται στην Τουρκία.

11 Με την απόφαση 3/72 της ίδιας ημέρας, το συμβούλιο συνδέσεως καθόρισε τα της εισπράξεως της εξισωτικής εισφοράς.

12 Επίσης στις 29 Δεκεμβρίου 1972, το συμβούλιο συνδέσεως εξέδωσε την απόφαση 5/72 σχετικά με τις μεθόδους διοικητικής συνεργασίας για την εφαρμογή των άρθρων 2 και 3 του προσθέτου πρωτοκόλλου της Συμφωνίας της Άγκυρας (ΕΕ ξενόγλωσση έκδοση 1973, L 59, σ. 74). Κατά το άρθρο 1 της αποφάσεως αυτής, το ευεργέτημα της υπαγωγής στο προτιμησιακό καθεστώς χορηγείται με την κατάθεση δικαιολογητικού εγγράφου που έχει εκδοθεί, κατόπιν αιτήσεως του εξαγωγέα, από τις τελωνειακές αρχές της Δημοκρατίας της Τουρκίας ή κράτους μέλους. Για τα εμπορεύματα που μεταφέρονται απ' ευθείας από την Τουρκία σε κράτος μέλος, πρόκειται για το πιστοποιητικό κυκλοφορίας εμπορευμάτων A.TR.1 (στο εξής: πιστοποιητικό A.TR.1).

*Η κοινοτική ρύθμιση σχετικά με τη γένεση τελωνειακής οφειλής, την επιστροφή ή τη διαγραφή τελωνειακών δασμών και την εκ των υστέρων μη είσπραξη*

Το καθεστώς πριν από τον ΚΤΚ

— Η γένεση τελωνειακής οφειλής

13 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 2144/87 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 1987, σχετικά με την τελωνειακή οφειλή (ΕΕ L 201, σ. 15), ορίζει:

«Τελωνειακή οφειλή κατά την εισαγωγή γεννάται:

α) όταν εμπόρευμα υποκείμενο σε εισαγωγικούς δασμούς τίθεται σε ελεύθερη κυκλοφορία [...]».

14 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1031/88 του Συμβουλίου, της 18ης Απριλίου 1988, για τον καθορισμό των προσώπων που υποχρεούνται στην καταβολή τελωνειακής οφειλής (ΕΕ L 102, σ. 5), ορίζει:

«Όταν γεννάται τελωνειακή οφειλή δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχεία α' [...], του κανονισμού (ΕΟΚ) 2144/87, υπόχρεος να καταβάλει την οφειλή είναι εκείνος στο όνομα του οποίου έχει γίνει η διασάφηση ή οποιαδήποτε άλλη πράξη με τα ίδια νομικά αποτελέσματα».

— Η διαγραφή τελωνειακών δασμών

15 Το άρθρο 13, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1430/79 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουλίου 1979, περί της επιστροφής ως αχρεωστήτως εισπραχθέντος ή της διαγραφής χρέους εισαγωγικών ή εξαγωγικών δασμών (ΕΕ ειδ. έκδ. 11/015, σ. 162), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 3069/86 του Συμβουλίου, της 7ης Οκτωβρίου 1986 (ΕΕ L 286, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 1430/79), ορίζει ότι επιστροφή ή διαγραφή εισαγωγικών δασμών είναι δυνατή σε ειδικές περιπτώσεις στις οποίες δεν υπήρξε ούτε δόλος ούτε προφανής αμέλεια εκ μέρους του ενδιαφερομένου. Η παράγραφος 2 της διατάξεως αυτής διευκρινίζει ότι η επιστροφή ή η διαγραφή πρέπει να ζητηθεί με αίτηση που κατατίθεται στο σχετικό τελωνείο εντός προθεσμίας δώδεκα μηνών από την ημερομηνία βεβαιώσεως των σχετικών δασμών από την αρμόδια αρχή.

— Η εκ των υστέρων μη είσπραξη τελωνειακών δασμών

16 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1697/79 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1979, περί της «εκ των υστέρων» εισπράξεως εισαγωγικών ή εξαγωγικών δασμών που δεν κατέστησαν απαιτητοί από τον οφειλέτη για εμπορεύματα που διασαφήθηκαν σε τελωνειακό καθεστώς συνεπαγόμενο την υποχρέωση καταβολής τέτοιων δασμών (ΕΕ ειδ. έκδ. 02/007, σ. 254):

«Όταν οι αρμόδιες αρχές διαπιστώνουν ότι το σύνολο ή μέρος του ποσού των εισαγωγικών [...] δασμών που οφείλεται νομίμως [...] δεν κατέστη απαιτητό σε βάρος του [οφειλέτη], προβαίνουν στην είσπραξη των δασμών που δεν καταβλήθηκαν».

17 Το άρθρο 5, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1697/79 καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες δεν εισπράττονται εκ των υστέρων τελωνειακοί δασμοί. Ορίζει:

«Οι αρμόδιες αρχές δύνανται να μην προβαίνουν σε ενέργειες εισπράξεως "εκ των υστέρων" ποσού εισαγωγικών [...] δασμών που δεν καταβλήθηκε συνεπεία λάθους αυτών των ιδίων των αρμοδίων αρχών που λογικά δεν ηδύνατο να ανακαλυφθεί από τον [οφειλέτη] ο οποίος, από μέρους του, ενήργησε καλοπίστως και τήρησε όλες τις διατάξεις που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία, όσον αφορά την κατάθεση της τελωνειακής διασαφήσεως.»

Ο ΚΤΚ

18 Οι κανονισμοί 1697/79 και 1430/79 καταργήθηκαν από το άρθρο 251 του ΚΤΚ, ο οποίος, βάσει του άρθρου του 253, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, τέθηκε σε ισχύ στις 22 Οκτωβρίου 1992 και έχει εφαρμογή από την 1η Ιανουαρίου 1994.

19 Το άρθρο 201 του ΚΤΚ έχει ως εξής:

«1. Τελωνειακή οφειλή κατά την εισαγωγή γεννάται:

α) από τη θέση σε ελεύθερη κυκλοφορία εμπορεύματος υποκείμενου σε εισαγωγικούς δασμούς

ή

β) από την υπαγωγή του στο καθεστώς προσωρινής εισοχής με μερική απαλλαγή από τους εισαγωγικούς δασμούς.

2. [...]

3. Οφειλέτης είναι ο διασαφητής. Σε περίπτωση έμμεσης αντιπροσώπευσης, οφειλέτης είναι επίσης το πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου κατατίθεται η διασάφηση.

Όταν η τελωνειακή διασάφηση για ένα από τα καθεστώτα που ορίζονται στην παράγραφο 1 γίνεται βάσει στοιχείων εξαιτίας των οποίων δεν εισπράττονται εν μέρει ή και καθόλου οι νομίμως οφειλόμενοι δασμοί, τα πρόσωπα τα οποία παρέσχαν τα αναγκαία για τη συμπλήρωση της διασάφησης αυτά στοιχεία και τα οποία γνώριζαν ή όφειλαν λογικώς να γνωρίζουν ότι τα στοιχεία αυτά ήταν εσφαλμένα μπορούν επίσης να θεωρηθούν οφειλέτες, δυνάμει των ισχυουσών εθνικών διατάξεων.»

20 Η διαγραφή τελωνειακών δασμών διέπεται από τα άρθρα 235 έως 242 του ΚΤΚ. Κατά το άρθρο 239, παράγραφος 2, του ΚΤΚ, κάθε διαγραφή τελωνειακού δασμού πρέπει να ζητηθεί με αίτηση που κατατίθεται στο σχετικό τελωνείο εντός προθεσμίας δώδεκα μηνών από την ημερομηνία γνωστοποιήσεως των δασμών αυτών στον οφειλέτη.

21 Η εκ των υστέρων μη είσπραξη τελωνειακών δασμών διέπεται από το άρθρο 220 του ΚΤΚ, του οποίου η παράγραφος 2, στοιχείο β', είναι σχεδόν πανομοιότυπη με το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1697/79.

**Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα**

22 Κατά τη διάταξη περί παραπομπής, «τα πραγματικά περιστατικά που έχουν προσωρινώς διαπιστωθεί στο πλαίσιο της παρούσας αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως» είναι τα ακόλουθα.

23 Με έγγραφο της 20ής Ιουλίου 1992, η Ilumitrónica διασάφησε στις πορτογαλικές τελωνειακές αρχές την εισαγωγή μιας παρτίδας εγχρώμων τηλεοράσεων προελεύσεως Τουρκίας. Το εμπόρευμα συνοδευόταν με πιστοποιητικό A.TR.1 και ως εκ τούτου υπήχθη στο προτιμησιακό καθεστώς, κατά τη Συμφωνία Συνδέσεως και το πρόσθετο πρωτόκολλο, όπως επικυρώθηκαν από την Πορτογαλική Δημοκρατία με το διάταγμα 3/92 της 21ης Ιανουαρίου 1992 (*Diário da República* I, σειρά Α, αρ. 17, της 21ης Ιανουαρίου 1992, σ. 340).

24 Στις 19 Ιουλίου 1995, ο καθού της κύριας δίκης κάλεσε την Ilumitrónica να καταβάλει, λόγω της εισαγωγής αυτής, τελωνειακούς δασμούς συνολικού ποσού 7 534 264 πορτογαλικών εσκούδων.

25 Η πράξη αυτή καταλογισμού τελωνειακών δασμών εκδόθηκε βάσει στοιχείων που παρασχέθηκαν από τις υπηρεσίες της Επιτροπής στις πορτογαλικές τελωνειακές αρχές, κατά τα οποία το εμπόρευμα δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις για να υπαχθεί στο προτιμησιακό καθεστώς που προβλέπεται από τη Συμφωνία Συνδέσεως και από το πρόσθετο πρωτόκολλο. Επιληφθείσα καταγγελιών που της είχαν υποβάλει κοινοτικοί παραγωγοί, η Επιτροπή προέβη σε ελέγχους, κατά το πέρας των οποίων οι

υπηρεσίες της κατέληξαν στο ότι οι έγχρωμες τηλεοράσεις που κατασκευάζονταν στην Τουρκία είχαν συστατικά καταγωγής τρίτων χωρών, τα οποία δεν είχαν τεθεί σε ελεύθερη κυκλοφορία και δεν υποβλήθηκαν σε εξισωτική εισφορά όταν εξήχθησαν στην Κοινότητα.

26 Αμφιβάλλοντας ως προς την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στις εφαρμοστέες διατάξεις του κοινοτικού δικαίου, το Tribunal Tributário de Primeira Instância de Lisboa αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα πέντε προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Είναι θεμιτό να απαιτείται η πληρωμή τελωνειακής οφειλής από εισαγωγείς που, ενεργώντας καλόπιστα και με τη συνήθη επιμέλεια, υπέβαλλαν επί σειρά ετών τις διασαφήσεις τους εν αγνοία μιας πλημμέλειας την οποία γνώριζαν τόσο οι τουρκικές όσο και οι κοινοτικές αρχές;

2) Αν οι τουρκικές αρχές τελούσαν εν γνώσει της ανακρίβειας του περιεχομένου των πιστοποιητικών ATR, τα οποία είχαν επικυρώσει, πρέπει να αποκλειστεί η δυνατότητα να καταστεί το Τουρκικό Δημόσιο υπεύθυνο για την καταβολή της τελωνειακής οφειλής;

3) Αν οι υπηρεσίες της Επιτροπής υποψιάζονταν ή γνώριζαν τον τρόπο ενέργειας των τουρκικών αρχών, για τον οποίο γίνεται λόγος στο ερώτημα 2, είχε η Επιτροπή υποχρέωση να ειδοποιήσει σχετικά τους κοινοτικούς επιχειρηματίες;

4) Η παράβαση της ενδεχομένης αυτής υποχρεώσεως αποκλείει την ευθύνη των προβαινόντων σε (τελωνειακή) διασάφηση, οι οποίοι επί σειρά ετών ενεργούσαν καλόπιστα κατά τη συμπλήρωση των εντύπων των διασαφήσεών τους;

5) Είναι ισχυρή η απόφαση της Επιτροπής και αυτή των πορτογαλικών τελωνειακών αρχών, κατόπιν συστάσεως της πρώτης, να εισπραχθούν εκ των υστέρων εισαγωγικοί δασμοί χωρίς προηγουμένως να κινηθεί η διαδικασία των άρθρων 22 και 25 της Συμφωνίας Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας (που υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 23 Νοεμβρίου 1970);»

**Επί των προδικαστικών ερωτημάτων**

*Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

27 Στο μέτρο που το αιτούν δικαστήριο ορίζει ως αντικείμενο των ερωτημάτων του την ερμηνεία του άρθρου 201, παράγραφος 3, του ΚΤΚ, πρέπει να υπομνηστεί ότι το άρθρο αυτό αποτελεί νέα διάταξη σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς και ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε εισαγωγή που έλαβε χώρα πριν το άρθρο αυτό τεθεί σε ισχύ (απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-97/95, Pascoal & Filhos, Συλλογή 1997, σ. I-4209, σκέψη 25).

28 Τούτο συμβαίνει με την επίμαχη στην κύρια δίκη εισαγωγή, για την οποία υποβλήθηκε διασάφηση στις 20 Ιουλίου 1992, ενώ ο ΚΤΚ έχει, σύμφωνα με το άρθρο του 253, δεύτερο εδάφιο, εφαρμογή μόνον από την 1η Ιανουαρίου 1994.

29 Γενικότερα, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, θεωρείται γενικώς ότι οι διαδικαστικοί κανόνες έχουν εφαρμογή εφ' όλων των δικών που ήσαν εκκρεμείς κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος των κανόνων αυτών, πράγμα που δεν συμβαίνει με τους κανόνες ουσιαστικού δικαίου οι οποίοι συνήθως ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι δεν αφορούν τις καταστάσεις που δημιουργήθηκαν πριν από την έναρξη της ισχύος τους [βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 6ης Ιουλίου 1993, C-121/91 και

C-122/91, CT Control (Rotterdam) και JCT Benelux κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-3873, σκέψη 22, και της 7ης Σεπτεμβρίου 1999, C-61/98, De Haan, Συλλογή 1999, σ. I-5003, σκέψη 13].

30 Προκειμένου περί της διαφοράς της κύριας δίκης, πρέπει κατά συνέπεια να γίνει αναφορά, αφενός, στους κανόνες ουσιαστικού δικαίου που περιέχονται στη ρύθμιση που ίσχυε πριν από τη θέση σε εφαρμογή του ΚΤΚ και, αφετέρου, στους διαδικαστικούς κανόνες που περιέχονται στον ΚΤΚ.

*Επί του πρώτου ερωτήματος*

31 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν είναι θεμιτό να επιβληθεί σε επιχειρηματία, ο οποίος ενεργεί καλόπιστα και με τη συνήθη επιμέλεια, να καταβάλει τελωνειακούς δασμούς που κατέστησαν απαιτητοί λόγω μιας πλημμέλειας της οποίας την ύπαρξη ο επιχειρηματίας αυτός αγνοούσε, αλλά η οποία ήταν γνωστή τόσο στις κοινοτικές αρχές όσο και στις αρχές της χώρας εξαγωγής.

32 Εν προκειμένω, πρέπει να υπομνηστεί ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 1031/88 ορίζει ότι οφειλέτης της τελωνειακής οφειλής είναι ο διασαφητής ή, ενδεχομένως, το πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου έγινε η διασάφηση.

33 Το γεγονός ότι ο διασαφητής ενήργησε καλόπιστα και με επιμέλεια, εν αγνοία μιας πλημμέλειας η οποία εμπόδισε την είσπραξη δασμών που αυτός θα έπρεπε να είχε καταβάλει αν δεν είχε λάβει χώρα η πλημμέλεια αυτή, δεν έχει σημασία για την ιδιότητά του ως οφειλέτη, ιδιότητα η οποία οφείλεται αποκλειστικώς στα έννομα αποτελέσματα που απορρέουν από τις διατυπώσεις της διασαφήσεως.

34 Ωστόσο, η κοινοτική ρύθμιση προβλέπει δύο συγκεκριμένες κατηγορίες εξαιρέσεων από την υποχρέωση καταβολής τελωνειακής οφειλής.

35 Η πρώτη είναι η διαγραφή δασμών κατά το άρθρο 13, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1430/79. Παρά ταύτα, τόσο η παράγραφος 2 της διατάξεως αυτής όσο και το άρθρο 239, παράγραφος 2, του ΚΤΚ ορίζουν ότι πρέπει να κατατεθεί σχετική αίτηση στις αρμόδιες τελωνειακές αρχές. Πάντως, από τη διάταξη περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι τέτοια αίτηση υποβλήθηκε από την Ilumitrónica. Επομένως, κατά το μέρος που το πρώτο προδικαστικό ερώτημα θα αφορούσε τη διαγραφή δασμών, παρέλκει να δοθεί η απάντηση σε αυτό.

36 Η δεύτερη κατηγορία εξαιρέσεων από την υποχρέωση καταβολής εισαγωγικών ή εξαγωγικών δασμών περιέχεται στο άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1697/79.

37 Η διάταξη αυτή εξαρτά από τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις τη δυνατότητα μη εισπράξεως εκ των υστέρων, από τις εθνικές αρχές, τελωνειακών δασμών. Από τη στιγμή που πληρούνται οι τρεις αυτές προϋποθέσεις, ο οφειλέτης έχει δικαίωμα να μην εισπραχθεί η τελωνειακή οφειλή (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 1ης Απριλίου 1993, C-250/91, Hewlett Packard France, Συλλογή 1993, σ. I-1819, σκέψη 12· της 14ης Μαΐου 1996, C-153/94 και C-204/94, Faroe Seafood κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I-2465, σκέψη 84, και της 19ης Οκτωβρίου 2000, C-15/99, Sommer, Συλλογή 2000, σ. I-8989, σκέψη 35).

38 Κατ' αρχάς, οι δασμοί πρέπει να μην εισπράχθηκαν κατόπιν λάθους των ιδίων των αρμοδίων αρχών. Στη συνέχεια, το λάθος των αρχών αυτών πρέπει να είναι τέτοιας φύσεως ώστε λογικά να μην μπορούσε να ανακαλυφθεί από τον καλόπιστο οφειλέτη, παρά την επαγγελματική του πείρα και την επιμέλεια που έπρεπε να επιδείξει. Τέλος, ο τελευταίος πρέπει, όσον αφορά την τελωνειακή του διασάφηση, να έχει τηρήσει όλες τις διατάξεις της ισχύουσας ρυθμίσεως (βλ., μεταξύ άλλων, τις προαναφερθείσες αποφάσεις Hewlett Packard France, σκέψη 13, και Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 83, καθώς και την απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1998, C-370/96, Covita, Συλλογή 1998, σ. I-7711, σκέψεις 25 έως 28).

39 Η συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα του στόχου του άρθρου 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1697/79, ο οποίος συνίσταται στην προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του οφειλέτη ως προς το βάσιμο όλων των στοιχείων που υπεισέρχονται στην απόφαση να εισπραχθούν ή να μην εισπραχθούν τελωνειακοί δασμοί (βλ., ειδικότερα, την απόφαση της 27ης Ιουνίου 1991, C-348/89, Mecanarte, Συλλογή 1991, σ. I-3277, σκέψη 19, και την προαναφερθείσα απόφαση Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 87).

Επί των εννοιών «αρμόδιες αρχές» και «λάθος»

40 Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι, εφόσον ούτε ο κανονισμός 1697/79 ούτε ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2164/91 της Επιτροπής, της 23ης Ιουλίου 1991, περί καθορισμού των διατάξεων εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1697/79 (ΕΕ L 201, σ. 16), δίνουν ακριβή και πλήρη ορισμό της έννοιας «αρμόδιες αρχές», όχι μόνον οι αρχές που είναι αρμόδιες να προβούν στην είσπραξη, αλλά και κάθε αρχή που στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της παρέχει στοιχεία τα οποία λαμβάνονται υπόψη για την είσπραξη τελωνειακών δασμών και που έτσι μπορεί να δημιουργήσει στον οφειλέτη αίσθημα δικαιολογημένης εμπιστοσύνης πρέπει να θεωρούνται ως «αρμόδια αρχή» υπό την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού. Το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι τούτο ισχύει ιδίως για τις τελωνειακές αρχές του κράτους μέλους εξαγωγής που επεμβαίνουν σχετικά με την τελωνειακή διασάφηση (προαναφερθείσα απόφαση Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 88).

41 Όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 41 των προτάσεών του, αυτός ο ορισμός της έννοιας «αρμόδιες αρχές» έχει ως αποτέλεσμα ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης θεωρούνται αρμόδιες αρχές τόσο οι τουρκικές τελωνειακές αρχές που εξέδωσαν το πιστοποιητικό A.TR.1, βάσει του οποίου έγινε η επίμαχη στην υπόθεση αυτή εισαγωγή, όσο και οι τουρκικές κεντρικές τελωνειακές αρχές.

42 Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι από το ίδιο το κείμενο του άρθρου 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1697/79 προκύπτει ότι η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του

οφειλέτη χρήζει της προστασίας που προβλέπεται στο άρθρο αυτό μόνον όταν «οι ίδιες» οι αρμόδιες αρχές δημιούργησαν το υπόβαθρο της εμπιστοσύνης του. Έτσι, μόνο τα λάθη που μπορούν να καταλογιστούν σε ενεργό συμπεριφορά των εν λόγω αρχών γεννούν δικαίωμα να μην εισπραχθούν εκ των υστέρων τελωνειακοί δασμοί (προαναφερθείσες αποφάσεις Mecanarte, σκέψη 23, και Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 91).

43 Όπως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται όταν οι αρμόδιες αρχές υπέπεσαν σε λάθος — ιδίως σχετικά με την καταγωγή του εμπορεύματος — από ανακριβείς δηλώσεις του εξαγωγέα, των οποίων το κύρος δεν οφείλουν να εξακριβώνουν ή να εκτιμούν. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο οφειλέτης είναι εκείνος που φέρει τον κίνδυνο που γεννάται από εμπορικό έγγραφο το οποίο αποδεικνύεται πλαστό κατά τη διάρκεια μεταγενέστερου ελέγχου (προαναφερθείσες αποφάσεις Mecanarte, σκέψη 24, και Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 92).

44 Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει ρητώς αναγνωρίσει ως εξαίρεση την περίπτωση όπου ο εξαγωγέας δήλωσε ότι τα εμπορεύματα κατάγονται από τη χώρα εξαγωγής έχοντας εμπιστοσύνη στο ότι οι αρμόδιες αρχές της χώρας αυτής όντως γνώριζαν όλα τα αναγκαία πραγματικά δεδομένα για την εφαρμογή της σχετικής τελωνειακής ρυθμίσεως και όπου, παρά τη γνώση αυτή, οι εν λόγω αρχές δεν προέβαλαν καμία αντίρρηση όσον αφορά το περιεχόμενο των δηλώσεων του εξαγωγέα, στηρίζοντας συνεπώς σε εσφαλμένη ερμηνεία των εφαρμοστέων τελωνειακών κανόνων την πιστοποίησή τους για την καταγωγή των εμπορευμάτων. Σε μια τέτοια περίπτωση, πρέπει να θεωρείται ότι, ακριβώς κατόπιν λάθους των ιδίων των αρμοδίων αρχών από την έναρξη της εφαρμογής της σχετικής ρυθμίσεως, δεν εισπράχθηκαν δασμοί κατά την εισαγωγή των εμπορευμάτων (προαναφερθείσα απόφαση Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 95).

45 Επομένως, αντιθέτως προς αυτό που υποστηρίζει η Επιτροπή, δεν αρκεί η επίκληση μιας ανακριβούς δηλώσεως του εξαγωγέα για να αποκλειστεί κάθε δυνατότητα λάθους ικανού να καταλογιστεί στις αρμόδιες αρχές. Αν παρίσταται ανάγκη, η συμπεριφορά των αρχών αυτών πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένου υπόψη του γενικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η εφαρμογή των σχετικών τελωνειακών διατάξεων.

46 Ναι μεν, κατ' αρχήν, είναι έργο του εθνικού δικαστηρίου να διαπιστώσει αν υφίσταται λάθος των αρμοδίων αρχών, πλην όμως επιβάλλεται η διαπίστωση ότι στην παρούσα υπόθεση το Δικαστήριο διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία για να προβεί στην εκτίμηση αυτή.

47 Προς τούτο, πρέπει να αξιολογηθεί η συμπεριφορά των τουρκικών τελωνειακών αρχών με το να ληφθεί υπόψη το γενικό πλαίσιο της εφαρμογής της Συμφωνίας Συνδέσεως και του προσθέτου πρωτοκόλλου.

48 Εν προκειμένω, πλείστες όσες περιστάσεις που αναφέρθηκαν με τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου αποδεικνύονται σημαντικές.

49 Έτσι, η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε, χωρίς να αντικρουστεί από την Επιτροπή στο σημείο αυτό, ότι η Τουρκική Κυβέρνηση ακολουθούσε πολιτική προωθήσεως των εξαγωγών («Export Incentive Scheme»), η οποία προέβλεπε απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής εισαγωγικών δασμών για συστατικά καταγωγής τρίτων χωρών υπό την προϋπόθεση ότι τα συστατικά αυτά ενσωματώνονταν σε εμπορεύματα που στη συνέχεια εξάγονταν στην Κοινότητα ή σε τρίτες χώρες.

50 Η Γαλλική Κυβέρνηση εξέθεσε επίσης ότι μόλις στις 16 Ιουνίου 1992 η Τουρκική Κυβέρνηση εξέδωσε το διάταγμα 92/3177 (*Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας της Τουρκίας* αρ. 21277, της 7ης Ιουλίου 1992), που προέβλεπε την είσπραξη της εξισωτικής εισφοράς η οποία είχε καθιερωθεί από το άρθρο 3 του προσθέτου πρωτοκόλλου και της οποίας το ποσοστό είχε καθοριστεί με την απόφαση 2/72 του συμβουλίου συνδέσεως. Η Γαλλική Κυβέρνηση παρατήρησε ότι ο τρόπος υπολογισμού της εισφοράς, όπως είχε καθοριστεί με το πιο πάνω διάταγμα, δεν ήταν σύμφωνος με εκείνον που είχε επιλεγεί από την εν λόγω απόφαση, λόγω του ότι η εισφορά εισπραττόταν μόνον αν η αξία των συστατικών προελεύσεως τρίτων χωρών ήταν κατά 56 % ανώτερη της τιμής ελεύθερο στο πλοίο (fob) των τελικών προϊόντων.

51 Η Γαλλική Κυβέρνηση προσέθεσε ότι μόλις στις 12 Ιανουαρίου 1994, δηλαδή μετά την πραγματοποίηση της επίμαχης στην κύρια δίκη εισαγωγής, η Τουρκική Κυβέρνηση εξέδωσε το διάταγμα 94/5168 (*Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας της Τουρκίας*, αριθ. 21832, της 28ης Ιανουαρίου 1994), το οποίο προβλέπει την είσπραξη, για τα εμπορεύματα για την κατασκευή των οποίων χρησιμοποιήθηκαν προϊόντα προελεύσεως τρίτων χωρών που δεν βρίσκονταν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Τουρκία ή στην Κοινότητα, εξισωτικής εισφοράς καθορισμένης στο επίπεδο που απαιτεί η απόφαση 2/72 του συμβουλίου συνδέσεως.

52 Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι οι τουρκικές αρχές έπρεπε να γνώριζαν, αφενός, τα εμπορικά ρεύματα που συνεπαγόταν η ατελής εισαγωγή συστατικών καταγωγής τρίτων χωρών με σκοπό την ενσωμάτωσή τους σε εμπορεύματα που προορίζονταν για εξαγωγή στην Κοινότητα και, αφετέρου, την αδυναμία εκδόσεως για τα εμπορεύματα αυτά πιστοποιητικών A.TR.1 ελλείψει εισπράξεως εξισωτικής εισφοράς.

53 Σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, πρέπει να θεωρηθεί ότι, συστηματικώς μη προβάλλοντας αντίρρηση όσον αφορά το περιεχόμενο της επίμαχης στην κύρια δίκη διασαφήσεως εισαγωγής, οι αρχές που εξέδωσαν το πιστοποιητικό A.TR.1 στήριξαν την πιστοποίησή τους για την καταγωγή των εμπορευμάτων σε εσφαλμένη ερμηνεία των εφαρμοστέων τελωνειακών κανόνων, οπότε οι ίδιες υπέπεσαν σε λάθος από την έναρξη της εφαρμογής της σχετικής ρυθμίσεως.

Επί της δυνατότητας ανακαλύψεως του λάθους

54 Κατά πάγια νομολογία, η δυνατότητα ανακαλύψεως του λάθους πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένων υπόψη της φύσεως του λάθους, της επαγγελματικής πείρας των ενδιαφερομένων επιχειρηματιών και της επιμελείας που οι τελευταίου επέδειξαν (βλ., μεταξύ άλλων, τις προαναφερθείσες αποφάσεις Hewlett Packard France, σκέψη 22· Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 99, και Sommer, σκέψη 37).

55 Ναι μεν, κατ' αρχήν, είναι έργο του εθνικού δικαστηρίου να προβεί στην εκτίμηση αυτή, πλην όμως, στην παρούσα υπόθεση, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το Δικαστήριο διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία προς τούτο. Συγκεκριμένα, πλείστες όσες περιστάσεις καθιστούν δυνατό να θεωρηθεί ότι το λάθος των τουρκικών αρχών δεν μπορούσε να ανακαλυφθεί, ακόμα και από έναν έμπειρο επαγγελματία όπως η Ilumitrónica.

56 Πρώτον, όσον αφορά τη φύση του λάθους, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η φύση του πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένων υπόψη ιδίως της περιπλοκότητας της σχετικής ρυθμίσεως (προαναφερθείσες αποφάσεις Hewlett Packard France, σκέψη 23, και Faroe Seafood κ.λπ., σκέψη 100) και της εκτάσεως του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο οι αρχές συνέχιζαν το λάθος τους (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1996, C-38/95, Foods Import, Συλλογή 1996, σ. I-6543, σκέψη 30).

57 Η γνώση της σχετικής ρυθμίσεως από τον εισαγωγέα συνεπαγόταν στην υπόθεση της κύριας δίκης τουλάχιστον γνώση του άρθρου 3 του προσθέτου πρωτοκόλλου, το οποίο προβλέπει την είσπραξη εξισωτικής εισφοράς για τα εμπορεύματα για την κατασκευή των οποίων χρησιμοποιήθηκαν προϊόντα προελεύσεως τρίτων χωρών τα οποία δεν βρίσκονταν σε ελεύθερη κυκλοφορία στην Κοινότητα ή στην Τουρκία, καθώς και των αποφάσεων 2/72 και 3/72 του συμβουλίου συνδέσεως, οι οποίες καθορίζουν το ποσοστό και τον τρόπο εισπράξεως της εξισωτικής αυτής εισφοράς. Έτσι, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 63 των προτάσεών του, η ρύθμιση αυτή δύναται αντικειμενικώς να χαρακτηριστεί περίπλοκη.

58 Το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διήρκεσε το ενδεχόμενο λάθος των τουρκικών αρχών εκτείνεται από την 1η Ιανουαρίου 1973, ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος της αποφάσεως 2/72 του συμβουλίου συνδέσεως, μέχρι την έναρξη ισχύος του διατάγματος 94/5168 της 12ης Ιανουαρίου 1994, δηλαδή πάνω από είκοσι έτη.

59 Δεύτερον, όσον αφορά την επιμέλεια που έπρεπε να επιδείξει ένας έμπειρος επιχειρηματίας, πρέπει να επισημανθεί ότι η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε, χωρίς να

αντικρουστεί από την Επιτροπή, ότι οι αποφάσεις 2/72 και 3/72 του συμβουλίου συνδέσεως, με τις οποίες καθορίζεται το ποσοστό της εξισωτικής εισφοράς που ισχύει σύμφωνα με το άρθρο 3 του προσθέτου πρωτοκόλλου και οι οποίες, επομένως, παρέχουν στις τουρκικές αρχές τη δυνατότητα να θεσπίσουν τα επιβεβλημένα εκτελεστικά μέτρα, δεν δημοσιεύθηκαν στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*.

60 Κατά συνέπεια, ο ισχυρισμός της Ilumitrónica ότι αγνοούσε την από τις τουρκικές αρχές παράβαση των υποχρεώσεών τους πρέπει να θεωρηθεί αποδεδειγμένος λαμβανομένων υπόψη του κενού αυτού και, γενικότερα, της συμπεριφοράς της ίδιας της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή είχε, βάσει του άρθρου 155 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 211 ΕΚ), ως αποστολή να εξασφαλίσει την ορθή εφαρμογή της Συμφωνίας Συνδέσεως και διέθετε, βάσει ιδίως του άρθρου 7 της Συμφωνίας αυτής, όλες τις χρήσιμες προς τούτο πληροφορίες. Με τις παρατηρήσεις που υπέβαλε στην παρούσα υπόθεση, η Επιτροπή, ενώ αναγνωρίζει την έλλειψη, από το 1973 έως το 1994, διατάξεων στην τουρκική νομοθεσία που να καθιστούν δυνατή την ορθή εφαρμογή του προσθέτου πρωτοκόλλου, περιορίστηκε να επικαλεστεί τη μετάβαση στην Τουρκία, το 1993, μιας ελεγκτικής αποστολής, οπότε, όπως παρατήρησε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 67 των προτάσεών του, η Επιτροπή χρειάστηκε σχεδόν είκοσι χρόνια για να διαπιστώσει ότι η Τουρκία δεν τήρησε το πρόσθετο πρωτόκολλο.

Επί της επιμελείας που επέδειξε ο διασαφητής

61 Η προϋπόθεση αυτή συνεπάγεται ότι ο διασαφητής οφείλει να παράσχει στις αρμόδιες τελωνειακές αρχές όλες τις αναγκαίες, σε σχέση με την τελωνειακή μεταχείριση που ζητείται για το συγκεκριμένο εμπόρευμα, πληροφορίες που προβλέπονται από τους κοινοτικούς κανόνες και τις εθνικές διατάξεις, οι οποίες, αν παρίσταται ανάγκη, τους συμπληρώνουν ή τους μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο (βλ., μεταξύ άλλων, την προαναφερθείσα απόφαση Hewlett Packard France, σκέψη 29).

62 Από τη διάταξη περί παραπομπής και από το κείμενο του πρώτου ερωτήματος προκύπτει ότι το εθνικό δικαστήριο θεωρεί ότι πληρούται η προϋπόθεση αυτή.

63 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 1697/79 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι:

— για να εκτιμηθεί αν υπάρχει «λάθος των ιδίων των αρμοδίων αρχών», πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο η συμπεριφορά των τελωνειακών αρχών που εξέδωσαν το έγγραφο το οποίο δικαιολογεί την εφαρμογή ενός προτιμησιακού καθεστώτος όσο και η συμπεριφορά των κεντρικών τελωνειακών αρχών·

— αποτελεί στοιχείο το οποίο καθιστά δυνατό να αποδειχθεί η ύπαρξη τέτοιου λάθους η συστηματική έκδοση, από τις αρχές της χώρας εξαγωγής, εγγράφων που δικαιολογούν την εφαρμογή ενός προτιμησιακού καθεστώτος στο πλαίσιο συνδέσεως, όταν οι αρχές αυτές έπρεπε να γνωρίζουν, αφενός, την ύπαρξη, στη χώρα εξαγωγής, πολιτικής για την προώθηση των εξαγωγών, συνεπαγομένης την ατελή εισαγωγή συστατικών καταγωγής τρίτων χωρών με σκοπό την ενσωμάτωσή τους σε εμπορεύματα προοριζόμενα για εξαγωγή στην Κοινότητα, και, αφετέρου, την έλλειψη, στη χώρα εξαγωγής, διατάξεων που καθιστούσαν δυνατή την είσπραξη εξισωτικής εισφοράς από την οποία εξηρτάτο η προτιμησιακή μεταχείριση των εξαγωγών, με προορισμό την Κοινότητα, εμπορευμάτων που είχαν παραχθεί κατ' αυτόν τον τρόπο·

— αποτελούν στοιχεία που καθιστούν δυνατό να θεωρηθεί ότι ένα τέτοιο λάθος λογικά δεν μπορούσε να ανακαλυφθεί από τον οφειλέτη τόσο το γεγονός ότι μέρος των εφαρμοστέων διατάξεων του καθεστώτος συνδέσεως δεν δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* όσο και το γεγονός ότι οι εν λόγω διατάξεις δεν εφαρμόστηκαν, ή εφαρμόστηκαν εσφαλμένως, στη χώρα εξαγωγής επί χρονικό διάστημα άνω των είκοσι ετών.

*Επί του δευτέρου ερωτήματος*

64 Με το δεύτερο ερώτημά του, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν η συμπεριφορά των αρχών της χώρας εξαγωγής, όπως περιγράφεται στη διάταξη περί παραπομπής, δύναται να στοιχειοθετήσει ευθύνη της χώρας αυτής προς καταβολή της τελωνειακής οφειλής.

65 Όπως το Δικαστήριο διαπίστωσε στις σκέψεις 32 και 33 της παρούσας αποφάσεως, οφειλέτης της τελωνειακής οφειλής είναι ο διασαφητής ή το πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου έγινε η διασάφηση, δεδομένου ότι η ιδιότητα του οφειλέτη συνδέεται αποκλειστικώς με τις διατυπώσεις της διασαφήσεως. Συνεπώς, η συμπεριφορά των αρχών της χώρας εξαγωγής δεν μπορεί να έχει συνέπειες για τον καθορισμό του οφειλέτη της τελωνειακής οφειλής και, επομένως, για τη δυνατότητα των αρχών της χώρας εισαγωγής να εισπράξουν εκ των υστέρων τους οφειλόμενους δασμούς.

66 Ούτως ή άλλως, το ζήτημα αν ο οφειλέτης δύναται να επικαλεστεί ευθύνη τρίτου για την αποκατάσταση της ζημίας που ο οφειλέτης θεωρεί ότι υπέστη λόγω της συμπεριφοράς του τρίτου δεν ασκεί επιρροή για τη λύση της διαφοράς της κύριας δίκης, οπότε παρέλκει η εξέτασή του.

67 Επομένως, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η συμπεριφορά των αρχών της χώρας εξαγωγής δεν ασκεί επιρροή για τον καθορισμό του οφειλέτη της τελωνειακής οφειλής και για τη δυνατότητα των αρχών της χώρας εισαγωγής να εισπράξουν εκ των υστέρων την οφειλή αυτή.

*Επί του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος*

68 Με το τρίτο και το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν η Επιτροπή οφείλει να ειδοποιήσει τους επιχειρηματίες όταν οι υπηρεσίες της έχουν υπόνοιες όσον αφορά το νομότυπο της διαδικασίας που ακολουθείται από τις τελωνειακές αρχές της χώρας εξαγωγής και αν η παράβαση της ενδεχομένης αυτής υποχρεώσεως είναι ικανή να αποκλείσει την ευθύνη των διασαφητών.

69 Λαμβανομένων υπόψη των απαντήσεων που δόθηκαν στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα, παρέλκει να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα αυτά.

*Επί του πέμπτου ερωτήματος*

70 Με το πέμπτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το κύρος της αποφάσεως της Επιτροπής, καθώς και της αποφάσεως των πορτογαλικών αρχών που ενήργησαν κατόπιν συστάσεως της Επιτροπής, να εισπραχθούν εκ των υστέρων τελωνειακοί δασμοί χωρίς προηγουμένως να κινηθεί η διαδικασία των άρθρων 22 και 25 της Συμφωνίας Συνδέσεως.

71 Κατά το μέρος που το ερώτημα αυτό αφορά απόφαση της Επιτροπής, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η απόφαση αυτή ουδόλως εξατομικεύεται στη διάταξη περί παραπομπής. Κατά συνέπεια, εν προκειμένω το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να αποφανθεί.

72 Κατά το μέρος που το ερώτημα αφορά την απόφαση των πορτογαλικών αρχών να προχωρήσουν στην εκ των υστέρων είσπραξη, πρέπει να επισημανθεί ότι το άρθρο 25 της Συμφωνίας Συνδέσεως, το οποίο καθορίζει τις προϋποθέσεις συγκλήσεως του συμβουλίου συνδέσεως, ορίζει ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να υποβάλει στο συμβούλιο αυτό κάθε διαφορά σχετικά με την εφαρμογή ή την ερμηνεία της Συμφωνίας Συνδέσεως.

73 Από το κείμενο της διατάξεως αυτής προκύπτει ότι η εν λόγω διάταξη προβλέπει δυνατότητα και όχι υποχρέωση υποβολής μιας διαφοράς στο συμβούλιο συνδέσεως.

74 Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι αρχές του κράτους εισαγωγής διατηρούν τη δυνατότητα να εισπράξουν εκ των υστέρων την τελωνειακή οφειλή, στηριζόμενες στα αποτελέσματα ελέγχων που έγιναν μετά τις πράξεις εισαγωγής, χωρίς να είναι υποχρεωμένες να προσφύγουν στον προβλεπόμενο από τη Συμφωνία Συνδέσεως μηχανισμό διευθετήσεως των διαφορών (βλ., στο ίδιο πνεύμα, την προαναφερθείσα απόφαση Pascoal & Filhos, σκέψη 38).

75 Κατά συνέπεια, στο πέμπτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 22 και 25 της Συμφωνίας Συνδέσεως δεν επιβάλλουν στις εθνικές τελωνειακές αρχές κράτους μέλους που ενεργούν κατόπιν συστάσεως της Επιτροπής να κινήσουν την προβλεπόμενη από τα άρθρα αυτά διαδικασία πριν προχωρήσουν στην εκ των υστέρων είσπραξη εισαγωγικών δασμών.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

76 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Πορτογαλική, η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 13ης Μαρτίου 2000 το Tribunal Tributário de Primeira Instância de Lisboa, αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1697/79 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1979, περί της «εκ των υστέρων» εισπράξεως εισαγωγικών ή εξαγωγικών δασμών που δεν κατέστησαν απαιτητοί από τον οφειλέτη, για εμπορεύματα που διασαφήθηκαν σε τελωνειακό καθεστώς συνεπαγόμενο την υποχρέωση καταβολής τέτοιων δασμών, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι:**

— **για να εκτιμηθεί αν υπάρχει «λάθος των ιδίων των αρμοδίων αρχών», πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο η συμπεριφορά των τελωνειακών αρχών που εξέδωσαν το έγγραφο το οποίο δικαιολογεί την εφαρμογή ενός προτιμησιακού καθεστώτος όσο και η συμπεριφορά των κεντρικών τελωνειακών αρχών·**

— **αποτελεί στοιχείο το οποίο καθιστά δυνατό να αποδειχθεί η ύπαρξη τέτοιου λάθους η συστηματική έκδοση, από τις αρχές της χώρας εξαγωγής, εγγράφων που δικαιολογούν την εφαρμογή ενός προτιμησιακού καθεστώτος στο πλαίσιο συνδέσεως, όταν οι αρχές αυτές έπρεπε να γνωρίζουν, αφενός, την ύπαρξη, στη χώρα εξαγωγής, πολιτικής για την προώθηση των εξαγωγών, συνεπαγομένης την ατελή εισαγωγή συστατικών καταγωγής τρίτων χωρών με σκοπό την ενσωμάτωσή τους σε εμπορεύματα προοριζόμενα για εξαγωγή στην Κοινότητα, και, αφετέρου, την έλλειψη, στη**

**χώρα εξαγωγής, διατάξεων που καθιστούσαν δυνατή την είσπραξη εξισωτικής εισφοράς από την οποία εξηρτάτο η προτιμησιακή μεταχείριση των εξαγωγών, με προορισμό την Κοινότητα, εμπορευμάτων που είχαν παραχθεί κατ' αυτόν τον τρόπο·**

**— αποτελούν στοιχεία που καθιστούν δυνατό να θεωρηθεί ότι ένα τέτοιο λάθος λογικά δεν μπορούσε να ανακαλυφθεί από τον οφειλέτη τόσο το γεγονός ότι μέρος των εφαρμοστέων διατάξεων του καθεστώτος συνδέσεως δεν δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* όσο και το γεγονός ότι οι εν λόγω διατάξεις δεν εφαρμόστηκαν, ή εφαρμόστηκαν εσφαλμένως, στη χώρα εξαγωγής επί χρονικό διάστημα άνω των είκοσι ετών.**

**2) Η συμπεριφορά των αρχών της χώρας εξαγωγής δεν ασκεί επιρροή για τον καθορισμό του οφειλέτη της τελωνειακής οφειλής και για τη δυνατότητα των αρχών της χώρας εισαγωγής να εισπράξουν εκ των υστέρων την οφειλή αυτή.**

**3) Τα άρθρα 22 και 25 της Συμφωνίας Συνδέσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με την Τουρκία δεν επιβάλλουν στις εθνικές τελωνειακές αρχές κράτους μέλους που ενεργούν κατόπιν συστάσεως της Επιτροπής να κινήσουν την προβλεπόμενη από τα άρθρα αυτά διαδικασία πριν προχωρήσουν στην εκ των υστέρων είσπραξη εισαγωγικών δασμών.**

Wathelet Timmermans La Pergola

Jann von Bahr

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Νοεμβρίου 2002.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

M. Wathelet